

Spēkā no 03.12.2008
Spēkā esošs

Publicēts: Vēstnesis, 05.12.2008, nr. 190

LATVIJAS REPUBLIKAS MINISTRU KABINETS

03.12.2008

Rīkojums nr. 768

Rīgā

Par koncepciju "Par valsts sociālās apdrošināšanas finanšu resursu pārvaldīšanu līdz 2012.gadam"

(prot. Nr. 86 35.§)

1. Atbalstīt [koncepcijas "Par valsts sociālās apdrošināšanas finanšu resursu pārvaldīšanu līdz 2012.gadam"](#) (turpmāk – koncepcija) 4.sadaļā ietverto risinājuma 1.variantu.

2. Noteikt Labklājības ministriju par atbildīgo institūciju koncepcijas īstenošanā.

Ministru prezidents

I.Godmanis

Labklājības ministra vietā –
bērnu un ģimenes lietu ministrs

A.Baštiks

(Ministru kabineta
2008.gada 3.decembra
rīkojums Nr.768)

**Koncepcija
„Par valsts sociālās apdrošināšanas finanšu resursu pārvaldīšanu līdz
2012.gadam”**

I. Problēmas formulējums un detalizēts izklāsts

Pāreja uz tirgus ekonomikas principiem izmainīja iedzīvotāju un valsts attiecības. Līdz ar to jau 1991.gadā tika uzsākta Latvijas sociālās drošības sistēmas modeļa izstrādāšana, paredzot indivīda lomu savas sociālās aizsardzības veidošanā noteiktos dzīves posmos – saslimstot, zaudējot darbu, iegūstot invaliditāti, sasniedzot noteiktu vecumu u.c. Sociālo garantiju izmaksas nodrošināšanai tika ieviests atsevišķs finansēšanas avots – sociālais nodoklis, kuru galvenokārt maksāja darba devēji (37%) un darba ņēmēji (1%). Sociālā nodokļa maksājumi nodrošināja sociālās apdrošināšanas budžeta ieņēmumu daļu, kas tika novirzīta sociālās apdrošināšanas pakalpojumu izmaksai (vecuma pensijas, slimības pabalsti, bezdarbnieka pabalsti u.c.). Jau 1995.gadā minētajam budžetam tika noteikts atsevišķa budžeta statuss, t.i., tam bija savi ieņēmumi, izdevumi, kā arī rezerve. Šobrīd spēkā esošā sociālās apdrošināšanas finansēšanas sistēma tika reformēta vēl 2 reizes – 1996.gadā un

1998.gadā. 1996.gadā tika ieviesta sociālās apdrošināšanas maksājumu individualizētā uzskaitē, bet savukārt 1998.gadā termins „sociālais nodoklis” tika aizstāts ar terminu „sociālās apdrošināšanas iemaksas”, kā arī tika izveidoti 5 speciālie budžeti – valsts pensiju, nodarbinātības, darba negadījumu, invaliditātes, maternitātes un slimības un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk – VSAA) speciālie budžeti.

Jau 1995.gadā sociālās apdrošināšanas budžetam bija līdzekļu pārpalikums un 1997.gada beigās uzkrātā budžeta rezerve sasniedza 28 milj. latu. 1998.gadā veiktie grozījumi likumā „Par valsts pensijām” (kas nodrošināja vidējās pensijas pieaugumu) un vienlaikus Krievijas krīzes radītās sekas Latvijas tautsaimniecībā atstāja būtisku ietekmi uz sociālās apdrošināšanas budžetu. 1998.gadā un turpmāk budžeta ieņēmumi un uzkrātā rezerve bija nepietiekama izdevumu segšanai. Laika periodā no 1998.-2001.gadam sociālās apdrošināšanas budžets bija ar kārtējā gada deficītu (skat. 1.tab.) un, lai nodrošinātu sociālās apdrošināšanas pakalpojumu izmaksu normatīvajos aktos paredzētajā apmērā un termiņos, 1999.-2002.gadā tika veikts aizņēmums no valsts pamatbudžeta. Kopumā sociālās apdrošināšanas budžeta aizņēmums no valsts pamatbudžeta uz 2003.gada 1.janvāri bija 82 milj. latu (tai skaitā, valsts pensiju speciālā budžeta aizņēmums – 66,5 milj. lati, invaliditātes, maternitātes un slimības speciālā budžeta aizņēmums – 15,5 milj. lati).

1.tabula

Valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta rādītāji (milj. lati)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ieņēmumi	438,3	460,2	474,6	489,5	536,6	578,9	658,0	769,3	980,3	1 292,1	1 466,8	1 782,1	1 933,1	2 152,9
Izdevumi	444,2	515,7	502,5	497,6	534,9	560,6	606,8	678,1	798,5	912,4	1 220,8	1 561,8	1 693,5	1 827,3
Finansiālā gada bilance	-5,9	55,5	27,9	-8,1	1,7	18,3	51,1	91,1	181,8	379,6	246,0	220,3	239,6	325,6

Datu avots: Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras informācija. 2009.-2011.gadam informācija norādīta saskaņā ar Labklājības ministrijas sagatavoto un Finanšu ministrijai 2008.gada augustā iesniegto valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta bāzes projektu 2009.-2011.gadam.

Paaugstinoties valsts ekonomiskās izaugsmes tempiem, aktivizējoties dažādu kontrolējošo institūciju darbībai (Valsts ieņēmumu dienestam, Valsts darba inspekcijai), paaugstinoties pensijas vecumam, palielinoties iedzīvotāju līdzdalībai reģistrētajā darba tirgū, kā arī pieaugot darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaitam, jo darba tirgū ienāca 80-tajos gados dzimušie, kad bija labvēlīga demogrāfiskā situācija, no 2002.gada budžetā pamazām veidojās pārpalikums. Līdz ar to no 2003.gada tika uzsākta budžeta parāda saistību kārtošana, kas tika pabeigta 2007.gadā. Par aizdevuma izmantošanu laikā no 1999.-2007.gadam procentu maksājumus no speciālā budžeta ir nomaksāti 28,7 milj. latu.

Saskaņā ar Likumu par budžetu un finanšu vadību Valsts kase katru gadu 31.decembrī slēdz visus kārtējā saimnieciskajā gadā atvērtos kontus un valsts speciālā budžeta līdzekļu kontus atver nākamajā saimnieciskajā gadā, ieskaitot tajos visus atlikumus no iepriekšējā gada. Līdz ar to sociālās apdrošināšanas budžetā ieskaitīto iemaksu pārpalikums, kas veidojas demogrāfiski labvēlīgos gados, tiek uzkrāts sociālās apdrošināšanas budžeta kontā. Turklāt šā budžeta izdevumi nepārtraukti palielinās, ko ietekmē algu pieaugums, kā rezultātā pieaug pensiju un pabalstu apmēri, atsevišķu pakalpojumu saņēmēju skaita pieaugums, kā arī jaunu

pakalpojumu ieviešana. Jāņem arī vērā, ka saskaņā ar Valsts fondēto pensiju likuma pārejas noteikumu trešo punktu iemaksu likme fondēto pensiju shēmā ir palielināta no 2% 2001.gadā līdz 8% 2008.gadā un tiks palielināta līdz 10% 2010. gadā, līdz ar to valsts fondēto pensiju shēmā ieskaitīto līdzekļu pieaugums samazinās ieņēmumu apjomu valsts obligātajā nefondēto jeb paaudžu solidaritātes pensiju shēmā.

Ministru kabinetam 2003.gadā pieņemot lēmumu par atteikšanos no speciālajiem budžetiem, tika nolemts speciālā budžeta statusu saglabāt tikai sociālās apdrošināšanas budžetam (Ministru kabineta 2003. gada 22. jūlija sēdes prot.Nr.41 2.§), lai būtu iespējams veidot sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu uzkrājumu un to novirzīt konkrētu funkciju nodrošināšanai, t.i., pensiju, pabalstu un atlīdzību izmaksām.

Sociālās apdrošināšanas budžeta uzkrājums uz 2008.gada 1.augustu sasniedza 914,2 milj. latu, kur valsts pensiju speciālā budžeta uzkrājums bija 679,5 milj. latu, darba negadījumu speciālā budžeta uzkrājums – 8,1 milj. latu, nodarbinātības speciālā budžeta uzkrājums – 59,8 milj. latu, invaliditātes, maternitātes un slimības speciālā budžeta uzkrājums – 166,3 milj. latu, VSAA speciālā budžeta uzkrājums – 0,5 milj. latu. Saskaņā ar Likumu par budžetu un finanšu vadību gan valsts pamatbudžeta, gan speciālā budžeta līdzekļi glabājas kontos tikai Valsts kasē. Atbilstoši likuma 34.panta otrajai daļai valsts budžeta izpildītājiem attiecībā uz speciālo budžetu (VSAA) ir tiesības noslēgt vienošanos ar Valsts kasi par speciālā budžeta līdzekļu atlikuma ieguldīšanu depozītu veidā, kā arī ieguldīt šo līdzekļu atlikumu Latvijas valsts vērtspapīros.

Izvērtējot sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu uzkrājumu apmēru kontos, 2007.gadā tika pieņemts lēmums slēgt vienošanos ar Valsts kasi par daļas no speciālā budžeta līdzekļu uzkrājuma ieguldīšanu termiņnoguldījumā. Tāpat tika noslēgta arī beztermiņa vienošanās par speciālā budžeta kontu ikdienas atlikumu izmantošanu.

Speciālā budžeta līdzekļi termiņnoguldījumos izvietoti atbilstoši valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru likmēm, t.i., procentu likmēm, par kurām līdzekļus latu finanšu tirgū aizņemas Valsts kase valsts budžeta (tai skaitā valsts pamatbudžeta) vispārējās finansēšanas nepieciešamības segšanai. Šīs likmes pilnībā atbilst ļoti zema riska ieguldījumiem šo termiņnoguldījumu izvietojuma brīdī, kuras Valsts kasei pašreizējos svārstīgajos finanšu tirgus apstākļos ir piedāvājuši valsts vērtspapīru tirgus galvenie investori – vietējās komercbankas. Kopējā termiņnoguldījumu pamatsumma uz 2008.gada 1.augustu ir 820,6 milj. latu, un 2008. – 2009.gada laikā par dažādiem noguldījumu veidiem saņemtie procenti papildinās sociālās apdrošināšanas budžetu par aptuveni 80 milj. latu. Detalizēti budžeta līdzekļu ieguldījumi atbilstoši ar Valsts kasi noslēgtajiem līgumiem norādīti 2.tabulā.

2.tabula

Valsts sociālās apdrošināšanas speciālo budžetu brīvo līdzekļu izvietojuma noguldījumos atbilstoši noslēgtajām vienošanām starp VSAA un Valsts kasi (uz 01.08.2008)

Speciālā budžeta veids	Noguldījuma veids	Noguldījuma apjoms, milj.Ls	Noguldījuma % likme	Noguldījuma sākuma datums	Noguldījuma beigu datums
Valsts pensiju speciālais budžets	Termiņnoguldījumi	270,0	6,134	10.04.2007	30.03.2009
		260,1	5,830	06.02.2008	30.01.2009
		95,5	6,884	23.07.2008	23.07.2009
	Kontu atlikumi	127,2	4,000		

Darba negadījumu speciālais budžets	Termiņ- noguldījumi	1,0	5,959	10.04.2007	30.03.2009
		4,1	5,830	06.02.2008	30.01.2009
		1,5	6,884	23.07.2008	23.07.2009
	Kontu atlikumi	2,2	4,000		
Nodarbinātības speciālais budžets	Termiņ- noguldījumi	20,0	5,959	10.04.2007	30.03.2009
		21,4	5,830	06.02.2008	30.01.2009
		8,5	6,884	23.07.2008	23.07.2009
	Kontu atlikumi	13,5	4,000		
Invaliditātes, maternitātes un slimības speciālais budžets	Termiņ- noguldījumi	25,0	5,959	10.04.2007	30.03.2009
		87,0	5,830	06.02.2008	30.01.2009
		26,5	6,884	23.07.2008	23.07.2009
	Kontu atlikumi	36,9	4,000		

Datu avots: Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras informācija.

Kā liecina Labklājības ministrijas prognozes, nākamo 15-20 gadu laikā sociālās apdrošināšanas budžetā sagaidāma pozitīva fiskālā bilance, kas veicinās budžeta līdzekļu rezervju palielināšanos (skat. 1.att.). Prognozes ir veiktas ilgtermiņam, ņemot vērā spēkā esošos normatīvos aktus (pēc situācijas uz 2008.gada maiju) un balstoties uz 2004.gadā Eiropas Komisijas noteiktajām demogrāfisko un svarīgāko makroekonomisko rādītāju prognozēm laika periodam līdz 2050.gadam, ietverot summārā dzimstības koeficienta pieaugumu līdz 1,6, paredzamā mūža ilguma pieaugumu sievietēm līdz 82,48 gadiem un vīriešiem - līdz 74,25, algas reālā pieauguma samazināšanos līdz 1,7%, nodarbinātības līmeņa (15 līdz 64 gadu vecuma grupā) palielināšanos līdz 72%. Laika periodam līdz 2011.gadam ir izmantotas Finanšu ministrijas 2008.gada aprīlī plānotās makroekonomisko rādītāju prognozes (piemēram, inflācija, vidējā darba alga u.c.).

1.attēls

Datu avots: Labklājības ministrijas sociālās apdrošināšanas budžeta modeļa prognozes.

Pašreiz demogrāfisko situāciju Latvijā raksturo tādas galvenās tendences kā zema dzimstība un vidējā mūža ilguma palielināšanās, kas veicina sabiedrības novecošanos. Iedzīvotāju virs darbspējīgā vecuma īpatsvars 2007.gada sākumā Latvijā bija 20,7%. Tā kā jaundzimušo paaudzes (vienā gadā dzimušie) Otrā Pasaules kara beigās bija skaitliski mazas, un tos nomainīja 1950.-1960.gados dzimušo apjomīgās paaudzes, Latvijā iedzīvotāju novecošanās pastiprināsies vēlāk nekā citur Rietumeiropā. Tādējādi Latvija tuvāko gadu periodā ir salīdzinoši labvēlīgā situācijā, bet tālākā perspektīvā šī situācija ievērojami mainīsies, jo mazskaitliskās 1990-to gadu vidū un otrajā pusē dzimušās paaudzes sasniegs darbspējas vecumu, bet skaitliski lielākās 1950.-1960.gados dzimušie sasniegs pensijas vecumu. Tas būtiski ietekmēs sociālās apdrošināšanas sistēmas noslodzi nākotnē. Kā liecina Labklājības ministrijas prognozes, saglabājoties pašreizējam pensionēšanās vecumam, nākotnē Latvijā var izveidoties tāda situācija, ka uz 10 strādājošiem būs seši pensionāri (šobrīd attiecība ir 10 pret 3).

Iedzīvotāju novecošanās kā problēma tika ņemta vērā, uzsākot pensiju reformu 1995.gadā. Latvijā tika izveidota tāda pensiju sistēma, kas maksimāli elastīgi spēj uztvert demogrāfiskās svārstības un nodrošināt ilgtermiņa stabilitāti progresējošas iedzīvotāju novecošanās apstākļos. Latvijā esošās pensiju sistēmas stabilitāte tiek nodrošināta ar pensiju aprēķina formulu, kur pensijas apmērs ir tieši atkarīgs no aprēķinātajām sociālās apdrošināšanas iemaksām un paredzamā mūža ilguma – paredzamā pensijas izmaksas laika posma. Pensijas aprēķina metode pirmā līmeņa pensiju shēmā stabilizē sistēmu attiecībā uz dzīves ilguma izmaiņām, bet nekompensē svārstības darbspējīgo iedzīvotāju demogrāfiskajā noslodzē ar pensionāriem.

Tomēr jāatzīmē, ka šobrīd pensiju nodrošinājuma jomā vērojamas vairākas problēmas, proti, ka aizvien novērojama izteikti negatīva tendence attiecībā uz nabadzības riska pieaugumu pensijas vecuma sasniegušām personām (65 gadi un vairāk). 2006.gadā nabadzības risks palielinājās jau līdz 30% (sievietēm – 36%; vīriešiem – 17%). Vislielākais pieaugums ir novērojams tieši pensionāriem (65 gadi un vairāk), kuri dzīvo vieni. 2005.gadā tas bija 45%, bet 2006.gadā - 69%, palielinoties par 24% punktiem.

Latvijai raksturīga arī nabadzības feminizācija. Sievietes vairāk nekā vīrieši ir pakļauti nabadzības riskam. Tā kā sievietes vidēji saņem zemāku algu nekā vīrieši, grūtniecības un bērnu kopšanas laikā atrodas ārpus darba tirgus, kopj slimus un vecāka gadagājuma ģimenes locekļus, biežāk nekā vīrieši strādā pusslodzi, attiecīgi tiek veiktas mazākas sociālās iemaksas, kas nosaka to, ka arī viņu vidējās pensijas ir zemākas (2007.gadā vecuma pensijas vidējais apmērs sievietēm bija par 13,8% mazāks nekā vīriešiem). Stāvokli pasliktina arī tas, ka liela daļa šo sieviešu ir vientuļas (atraitnes, šķirtenes) un viņu pensijas bieži vien ir nepietiekamas visu sadzīves (īres, pārtikas, medicīnas un citu) vajadzību apmierināšanai.

2007.gadā jaunieširtajām vecuma pensijām atvietošanas līmenis bija 51,3%, tomēr vidējais pensijas apmērs ir zems, ņemot vērā zemos darba ienākumus, no kuriem veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Lai gan pensionāru māsaimniecību ienākumi pakāpeniski palielinās, tomēr tie ir zemāki par visu māsaimniecību vidējo ienākumu līmeni, kā rezultātā tiem ir arī augstāks nabadzības risks. Ienākumi galvenokārt tiek izlietoti uzturam, mājokļa uzturēšanas izmaksām un ārstniecības pakalpojumu apmaksai, savukārt patērē izdevumiem kā apģērbs, apavi, atpūta un kultūra tiek atvēlēti minimāli izdevumi. Šai sociālās atstumtības riska grupai zemo ienākumu dēļ ir ierobežotas iespējas iekļauties sabiedrības dzīvē. Tādēļ viena no galvenajām valsts prioritātēm ir pensionāru dzīves standarta uzturēšana pēc aiziešanas pensijā. Īpaša uzmanība pievēršama pensionāru sociālās atstumtības riska samazināšanai un adekvātai pensiju nodrošināšanai.

Sakarā ar zemo dzimstību un vidējā mūža ilguma palielināšanos nākotnē sociālās apdrošināšanas sistēma nonāktu arvien pieaugoša budžeta deficīta situācijā. Šo situāciju

varētu atrisināt, palielinot iemaksu likmi vai arī samazinot izmaksas, taču tas tomēr nebūtu pieņemami, vērtējot iespējamās sociāli ekonomiskās un politiskās sekas. Palielinot sociālās apdrošināšanas iemaksu likmi, sagaidāma ieņēmumu palielināšanās sociālās apdrošināšanas budžetā, taču, palielinātos nodokļu maksātāju (darba devēju) noslodze ar nodokļiem, kas negatīvi ietekmētu darbinieku algas paaugstināšanas iespējas un ierobežotu iespēju ieguldīt līdzekļus ražošanā, kā arī samazinātos iedzīvotāju neto darba ienākumi. Savukārt izmaksu ierobežojumu noteikšana pēc būtības neatbilst likumdevēja noteiktajam sociālās apdrošināšanas principam - pakalpojuma apmērs atbilst sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēram.

Ņemot vērā minēto, šobrīd ir jārisina jautājums par sociālās apdrošināšanas budžeta uzkrājumu veidošanu sociālās apdrošināšanas sistēmas darbības nodrošināšanai nākotnē.

II. Tiesību akti, kas ir saistīti ar problēmas risināšanu

Jautājumus, kas saistīti ar sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu atlikuma ieguldīšanu regulē Likums par budžetu un finanšu vadību.

III. Problēmas risinājums un prognoze par sekām, kas radīsies, ja problēma netiks risināta

Lai kompensētu svārstības darbaspējīgo iedzīvotāju demogrāfiskajā noslodzē ar pensionāriem un nodrošinātu sociālās apdrošināšanas sistēmas ilgtermiņa stabilitāti, jāveic savlaicīga sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu uzkrāšana. Šie līdzekļi būs nepieciešami budžeta deficīta segšanai tālākajos gados, t.i., sociālās apdrošināšanas iemaksu pārpalikums, kas veidojas demogrāfiski labvēlīgos gados, ir uzkrājams, savukārt vēlāk demogrāfiski vai citādi nelabvēlīgos gados iepriekš uzkrātie līdzekļi tiks izmantoti, lai kompensētu sociālās apdrošināšanas budžeta deficītu – kārtējā gada iemaksu nepietiekamības dēļ visu tiesību aktos paredzēto izmaksu nodrošināšanai. Bez šāda uzkrājuma praktiski nav iespējama pensiju sistēmas stabilitātes saglabāšana ilgtermiņā, kad relatīvi lielā strādājošo paaudze (1960-tajos gados dzimušie) kļūs par relatīvi lielu pensionāru saimi.

Jau 2005.gadā Labklājības ministrija sadarbībā ar kompetentiem speciālistiem no atbildīgajām institūcijām (Latvijas Centrālā depozitārija, Latvijas Bankas, Valsts kases, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas, Ekonomikas ministrijas, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras, Latvijas Darba devēju konfederācijas un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības) izstrādāja koncepcijas par sociālās apdrošināšanas finanšu resursu rezerves fondu projektu. Minētais koncepcijas projekts tika skatīts Ministru kabineta 2005.gada 18.jūlija sēdē (prot. Nr.28, 1.§.), kur valdība pieņēma lēmumu atlikt jautājuma izskatīšanu par valsts sociālās apdrošināšanas finanšu resursu rezerves fonda izveidošanu.

Apzinoties, ka iedzīvotāju novecošanās apdraud pensiju shēmu finansiālo stabilitāti, daudzas ES dalībvalstis pēdējo desmit gadu laikā ir veikušas pensiju sistēmu reformas. Uzkrājumu veidošanu daudzas dalībvalstis atzīst par ļoti nozīmīgu risinājumu, kā sagatavoties tām sekām, ko radīs iedzīvotāju novecošanās, proti, tādējādi tiktu ļauts saglabāt adekvātas pensijas tiem, kas dzimuši gados, kad bijusi ļoti liela dzimstība, un vienlaikus tiktu samazināta nepieciešamība nākotnē palielināt sociālās iemaksas vai nodokļus. Pensiju sistēmas 1.līmeņa rezerves jau ilgāku laiku pastāv Luksemburgā, Zviedrijā, Dānijā un Somijā, bet jauni rezerves fondi pavisam nesen ir izveidoti Beļģijā, Nīderlandē, Spānijā, Grieķijā, Portugālē, Francijā un Īrijā.

Kā redzams 2.attēlā, uzkrāt sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļus varētu turpmākos 15-20 gadus, bet pēc tam uzkrātie līdzekļi pakāpeniski būs jāizlieto, lai nosegtu budžeta kārtējā

gada deficītu. Ap 2040.gadu sociālās apdrošināšanas budžeta uzkrātie līdzekļi būs izlietoti, tādējādi budžetā veidosies reāls deficīts.

2.attēls

Datu avots: Labklājības ministrijas sociālās apdrošināšanas budžeta modeļa prognozes.

IV. Problēmas risinājuma varianti

1.variants: sociālās apdrošināšanas budžeta brīvo līdzekļu ieguldīšana Valsts kasē.

Šis variants paredz arī turpmāk piemērot šobrīd darbojošos praksi, t.i., VSAA vienojoties ar Valsts kasi par valsts speciālā budžeta līdzekļu noguldīšanu Valsts kasē, no valsts pamatbudžeta Finanšu ministrijas programmas “Budžeta izpilde un valsts parāda vadība” tiek saņemti noteikti procenti gan par speciālā budžeta termiņnoguldījumiem, gan arī par kontu atlikumiem Valsts kasē. Speciālā budžeta līdzekļus Valsts kase varētu vai nu izmantot valsts pamatbudžeta deficīta finansēšanai (pamatbudžets aizņemas līdzekļus no speciālā budžeta, maksājot par to noteiktus procentus), vai arī izvietot noguldījumus Latvijas Bankā.

Sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu pārvaldīšanā noteikti jāievēro konservatīva pieeja, ieguldot līdzekļus tikai pašos drošākajos finanšu instrumentos un izslēdzot nevajadzīgu risku. Līdz ar to uzskatām, ka sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu ieguldīšana tādos bezriskā ieguldījumos kā noguldījumi Valsts kasē vai valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīri ir visoptimālākais ieguldījumu veids līdzekļu vērtības saglabāšanai ilgtermiņā. Investējot valsts sociālās apdrošināšanas līdzekļus, piemēram, akcijās, atvasinātajos finanšu instrumentos, nekustamajā īpašumā, augsta riska korporatīvajās obligācijās, vai pat veicot atklāti spekulatīvus darījumus, nav izslēgtas lielākas peļņas iespējas, taču vienlaicīgi būtu jāuzņemas ievērojams risks attiecībā uz šo līdzekļu vērtības samazinājumu. Par to liecina gan ievērojamie zaudējumi, kurus pēdējā laikā nestabilās finanšu tirgus situācijas dēļ ir cietuši starptautiskie finanšu tirgus dalībnieki, gan daudzu uz riskantām ieguldījumu stratēģijām vērstu fondu bankrots. Līdz ar to šāda riska uzņemšanās arī attiecībā uz valsts obligāto nefondēto pensiju shēmu (kas balstās uz paaudžu solidaritātes principu) nav pieņemama.

Valsts kases piedāvātā termiņnoguldījumu likme, kā rāda pašreizējā situācija, ir zem inflācijas līmeņa, taču jāņem vērā arī tas, ka Latvijas finanšu tirgum vairumā gadījumu procentu likmes (piemēram, valsts vērtspapīru tirgus likme 2 gadu obligācijām uz 11.06.2008 – 5,875%, starpbanku naudas tirgus likmes, pat dažas hipotekārās kreditēšanas likmes utt.) atrodas zem inflācijas līmeņa, un līdz ar to šāda situācija ir vērtējama kā atbilstoša

pašreizējiem finanšu tirgus nosacījumiem. Atbilstoši procentu likmju teorijām šāda situācija liecina par to, kādas procentu likmes finanšu tirgus dalībnieki sagaida nākotnē, un acīmredzot vairums šo dalībnieku nākotnē prognozē inflācijas līmeņa samazināšanos. Savukārt, ieguldījumu ienesīgumu, kurš šobrīd pārsniedz inflācijas līmeni (jūlijā - 16,7%), pašlaik teorētiski ir iespējams iegūt, tikai uzņemoties nesamērīgi augstus papildu riskus, piemēram, ieguldot līdzekļus akcijās, zema reitinga vērtspapīros, nekustamajā īpašumā, ārvalstu valūtās, kur šādu ieguldījumu zaudējumu iespējamība ir visai augsta. Arī banku piedāvāto noguldījumu likmju līmenis starpbanku naudas tirgū (RIGIBID likmes) faktiski nepārsniedz 7% robežu, turklāt šim līmenim ir tendence samazināties. Līdz ar to likmju līmeņi, kurus šobrīd valsts sociālās apdrošināšanas budžeta termiņa noguldījumiem varētu piedāvāt Valsts kase ir atbilstoši reālajai finanšu tirgus situācijai, ņemot vērā šo noguldījumu bezrisku raksturu un papildus piedāvātos likviditātes nosacījumus. Par kontu atlikumiem Valsts kasē valsts speciālais budžets no valsts pamatbudžeta arī turpmāk varētu saņemt procentus atbilstoši procentu likmei, kas piesaistīta Latvijas Bankas noteiktajai refinansēšanas likmei (Latvijas Bankas refinansēšanas likme 6% mīnus 2%, kā rezultātā pašreizējā kontu atlikumiem piemērojamā procentu likme ir 4%).

1.varianta priekšrocības un trūkumi

Plusi	Mīnusi
<ul style="list-style-type: none"> • Salīdzinoši zema riska pakāpe • Darbojas zināma, praksē jau pārbaudīta sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu ieguldīšanas kārtība • Vienkāršas līdzekļu nodošanas procedūras • Nav nepieciešami papildus administrēšanas līdzekļi • Ieguldīto līdzekļu priekšlaicīgas atsaukšanas gadījumā netiek zaudēti procentu ieņēmumi 	<ul style="list-style-type: none"> • Ienesīgums nenodrošina pietiekamu līdzekļu reālās vērtības nezaudēšanu inflācijas rezultātā • Orientācija uz izmaksu nodrošināšanu nākotnē, bet nav risināts jautājums par pensiju pietiekamību šodienas pensionāriem

Visu iepriekš minēto iemeslu dēļ uzskatām, ka pašreizējā valsts sociālās apdrošināšanas budžeta uzkrājumu izvietojuma un apsaimniekošanas prakse (līdzekļu ieguldīšana Valsts kasē) ir vienīgā optimālā alternatīva no izmaksu un riska sabalansētības viedokļa, kas neizraisītu negatīvu ietekmi uz dažādiem valsts makroekonomikas un finanšu tirgus rādītājiem, kā arī nepakļautu ievērojamam riskam pensiju, pabalstu u.c. izmaksu veikšanu nākotnē.

2.variants: sociālās apdrošināšanas budžeta brīvo līdzekļu ieguldīšana Valsts kasē, bet uzkrājuma daļu ik gadus laika posmā līdz 2012.gada 31.decembrim novirzīt pensionāru materiālā stāvokļa uzlabošanai, paredzot piemaksas pie pensijas palielināšanu ik gadus par 30 santīmiem

Ņemot vērā koncepcijas projekta 1.sadaļā minētās problēmas pensiju jomā (nabadzības un sociālās atstumtības risks, visai zemais atvietošanas līmenis pēc aiziešanas pensijā u.c.), šis variants paredz vienlaikus ar sociālās apdrošināšanas budžeta uzkrājuma veidošanu nākotnes vajadzībām katru gadu līdz 2012.gada 31.decembrim (periodā, kad pieaug kārtējā gada pārpalikums un pieaug personas individuālais ieguldījums jaunajā pensiju sistēmā) daļu no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta kārtējam gadam plānotā pārpalikuma novirzīt pensionāru dzīves līmeņa uzlabošanai, palielinot piemaksas apmēru katru gadu par 30 santīmiem (ievērojot līdzšinējo piemaksas palielināšanas apmēru). Ņemot vērā VSAA informāciju par prognozēto piemaksu saņēmēju skaitu vidēji mēnesī, vidējo stāžu, par kuru

tiek maksāta piemaksa, plānoto piemaksas apmēra palielinājumu, veikts aprēķins, ka piemaksu izmaksai ik gadu laikā no 2010.-2012.gadam būtu nepieciešami papildus apmēram 62 milj. latu gadā (537,7 tūkst. personas x 32 gadi x 0,3 Ls x 12 mēneši).

2.varianta priekšrocības un trūkumi

Plusi	Mīnusi
<ul style="list-style-type: none"> • Salīdzinoši zema riska pakāpe • Darbojas zināma, praksē jau pārbaudīta sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļu ieguldīšanas kārtība • Salīdzinoši vienkāršas līdzekļu nodošanas procedūras • Neprasa papildus administrēšanas līdzekļus • Līdzekļu priekšlaicīgas atsaukšanas gadījumā netiek zaudēti procentu ieņēmumi • Risināts jautājums gan par pensiju pietiekamību šodienas pensionāriem, gan par izmaksu nodrošināšanai nepieciešamo līdzekļu saglabāšanu nākotnes vajadzībām 	<ul style="list-style-type: none"> • Ienesīgums nenodrošina pietiekamu līdzekļu reālās vērtības nezaudēšanu inflācijas rezultātā

V. Nepieciešamie tiesību aktu projekti

1.varianta atbalstīšanas gadījumā, kas paredz uzkrāt sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta līdzekļus, veicot ieguldījumus Valsts kasē, - izmaiņas tiesību aktos nav nepieciešamas.

2.varianta atbalstīšanas gadījumā, kas paredz uzkrāt sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta līdzekļus, veicot ieguldījumus Valsts kasē, bet 2010.-2012.gadā kārtējam gadam plānotā pārpalikuma daļu novirzīt pensiju pietiekamības nodrošināšanai, palielinot piemaksas pie pensijas apmēru katru gadu par 30 santīmiem – Labklājības ministrijai būtu jāizstrādā normatīvo aktu projekti par piemaksu pie valsts pensijas palielināšanu laika posmam no 2010.-2012.gadam.

Labklājības ministra vietā –
bērnu un ģimenes lietu ministrs

A.Baštiks